

วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

การวิเคราะห์เรื่องสั้น ผู้วิเคราะห์จำเป็นต้องมีพื้นฐานความรู้ทางด้านรูปแบบ ลักษณะของงานเขียนที่เรียกว่า "เรื่องสั้น" เพื่อให้เข้าใจว่าเรื่องสั้นคืออะไร มีลักษณะอย่างไร และจะกล่าวถึงองค์ประกอบและประเภทของเรื่องสั้นว่ามีอะไรบ้าง แต่ก่อนที่จะกล่าวถึงสิ่งเหล่านี้ ขออธิบายถึงประวัติความเป็นมาของเรื่องสั้นก่อน

Collier's Encyclopedia¹ เขียนไว้ว่า เรื่องสั้นเกิดขึ้นมานานแล้ว ในคัมภีร์เก่า (Old Testament) มีการบรรยายเหตุการณ์สั้น ๆ เช่น เรื่องของ Ruth และ Naomi หรือเรื่องโจเซฟกับพี่น้องของเขา เรื่องสั้นค่อย ๆ พัฒนาขึ้นตามลำดับจนถึง ศตวรรษที่ 19 เรื่องสั้นสมัยใหม่ก็เกิดขึ้นในช่วงนั้น นักเขียนอเมริกัน 3 คน คือ ฮาร์ท (Bret Harte) โป (Poe) และฮอว์ธอร์น (Hawthorne) เป็นผู้มีส่วนในการปรับปรุงเรื่องสั้น และโดยเฉพาะอย่างยิ่ง เอ็ดการ์ อลัน โป เป็นผู้วางหลักการการเขียนเรื่องสั้นสมัยปัจจุบันไว้

สิทธา พิณีจิวคด² กล่าวไว้ในหนังสือ "ความรู้ทั่วไปทางวรรณกรรมไทย" ว่า ตามปรกติเรื่องสั้นก็คือ เรื่องเล่าสั้น ๆ ในสมัยโบราณก็มีไคแก่ นิทานนิยาย เช่น

¹"Short Story", Collier's Encyclopedia Vol. 20 (1961): 704 - 705.

²สิทธา พิณีจิวคด และนิตยา กาญจนะวรรณ, ความรู้ทั่วไปทางวรรณกรรมไทย (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ดวงกมล, 2520), หน้า 33 - 34.

นิทานชาดก นิทานอิสป นิทานอาหรับราตรี (The Arabian Nights) เป็นต้น เรื่องเล่าสั้น ๆ ในสมัยกลางได้แก่ The Canterbury Tales ของ Chaucer "เรื่องสั้น" ในปัจจุบันเป็นรูปแบบของนวนิยายในยุคต้น ๆ คงจะเห็นได้จากเรื่องราวของ Defoe และ Stene ซึ่งทำให้มีผู้เรียกว่า นวนิยายขนาดสั้น ต่อมาก็ได้มีการเปลี่ยนแปลงและวางหลักการ เป็นอีกลักษณะหนึ่ง ซึ่งได้แก่เรื่องสั้นสมัยใหม่ ที่รู้จักกันอยู่ในทุกวันนี้ หลักการของเรื่องสั้นสมัยใหม่ (modern short story) นั้น Edgar Allan Poe เป็นผู้ริเริ่มสร้างสรรค์ มีผู้นิยมเดินตามหลักการนี้มาก ส่วน Guy de Maupassant ได้ชื่อว่าเป็น "ผู้นำ" ในการเขียนในรูปวรรณกรรมประเภทเรื่องสั้นนี้ นักแต่งเรื่องสั้นในอังกฤษนิยมรูปวรรณกรรมแบบที่ Maupassant เขียน และได้แต่งตามเป็นอันมาก Kipling ได้นำเรื่องสั้นแก่นความจริงมาเขียนในรูปวรรณกรรมเรื่องสั้น ต่อมานักเขียนอื่น ๆ ก็ได้ทำการเขียนเรื่องสั้นแพร่หลายขึ้น นักเขียนเรื่องสั้นที่น่าสนใจได้แก่ Somerset Maugham, T.F.Powys และ A.E.Coppard

สำหรับเรื่องสั้นของไทยเริ่มในสมัยรัชกาลที่ 5 ซึ่งเป็นระยะที่นักเรียนไทยที่ไปศึกษาต่างประเทศกลับมา ได้นำวัฒนธรรมตะวันตกกันต่าง ๆ ตลอดจนแบบแผนการประพันธ์แบบใหม่ ๆ อันได้แก่ เรื่องสั้น บทละคร และนวนิยายเข้ามาเผยแพร่ ความหมายและลักษณะของเรื่องสั้น

คำว่า "เรื่องสั้น" แปรจากคำ Short Story ในภาษาอังกฤษ มีได้หมายความว่า เป็นเรื่องราวอะไรก็ได้ที่สั้น ๆ เท่านั้น หากแต่เป็นเรื่องที่มีเทคนิคและทฤษฎีในการเขียนโดยเฉพาะ

Collier's Encyclopedia¹ กล่าวถึง ความหมายของเรื่องสั้นไว้ว่า

¹ "Short Story", Collier's Encyclopedia.

เรื่องสั้นเป็นเรื่องราวสั้นรวบรัดที่ปรับปรุงจากเรื่องนิทาน หรือนวนิยายขนาดสั้น นอกจากนั้นยังต้องมีโครงเรื่องง่าย ๆ ไม่ซับซ้อน เน้นที่เวลา และสถานที่แห่งการกระทำของตัวละครหนึ่งหรือสองสามตัว และพยายามเสนอสิ่งเหล่านั้นออกมาในวิกฤติการณ์เกี่ยวกับช่วงชีวิตของตัวละคร มากกว่าที่จะติดตามความเปลี่ยนแปลงหรือพัฒนาการ อันเป็นผลที่สืบเนื่องมาจากประสบการณ์หลายอย่างที่เกิดขึ้นในช่วงเวลาที่ผ่านไป

มาลิน (Maline) และเบิร์กเลย์¹ (Berkley) กล่าวไว้ว่า

เราไม่อาจให้คำจำกัดความ "เรื่องสั้น" ให้เฉพาะได้ แต่มีข้อสังเกตที่แตกต่างไปจากวรรณกรรมประเภทอื่น ๆ หลายประการ กล่าวคือ เรื่องสั้นดำเนินเรื่องในช่วงเวลาสั้น ๆ มีตัวละครเด่นเพียง 2 - 3 ตัว และเป็นเรื่องที่เสนอความคิดสำคัญเพียงความคิดเดียว

เปลื้อง ฅ นคร กล่าวไว้ว่า

เรื่องสั้นหมายถึง เรื่องซึ่งบรรจุคำประมาณ 1,000 คำ หรือ 10,000 คำ เป็นเรื่องที่อ่านรวดเดียวจบ ในระยะเวลาตั้งแต่ 5 ถึงอย่างมาก 40 นาที และเรื่องสั้นต้องมีเค้าเรื่องที่กระชับ มีเหตุการณ์สำคัญอย่างเดียวโดยเฉพาะ²

สิทธา พิณจิววอล³ กล่าวว่าเรื่องสั้น คือการเล่าเรื่องอะไรก็ได้โดยใช้เทคนิคการเขียนประกอบ ใจถ้อยคำที่เลือกสรรแล้วมาบรรยายให้ผู้อ่านเข้าใจตรงกับ

¹ Julian L. Maline and James Berkley, "Studies in the Short Story." Approaches to literature, (1965) : 310-315.

² เปลื้อง ฅ นคร, คำบรรยายวิชาการประพันธ์และหนังสือพิมพ์ (พระนคร: สำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช, 2514), หน้า 71

³ สิทธา พิณจิววอล, "การสอนการเขียนเรื่องสั้น," วารสารวิสาขศึกษาศึกษา (กรกฎาคม 2513): 16.

ผู้เขียนอย่างกระฉ่างแจ่มชัดเจน เมื่อมีเรื่องอะไรเกิดขึ้นก็เขียนทันที วิธีนี้ทำให้เรื่องมีวิญญานกลายเป็นธรรมชาติที่คิดขึ้นเองว่าเรื่องนี้ควรเกิดขึ้นเช่นนี้ เรื่องจริงเป็นรากฐานของการเขียนวิธีเล่าเรื่องจริงให้เห็นจริงดังตามไปควย และเกิดรสชาติเป็นเทคนิคของการเขียน

พรทิพย์ ภัทธนาวิก¹ กล่าวว่า เรื่องสั้นที่ดีควรมีลักษณะเด่นคือมีจุดแห่งความสนใจ ซึ่งสามารถดึงดูดผู้อ่านให้เกิดความลึกลับตามหรือขัดแย้งก็ได้ จุดสนใจนี้อาจเป็นพฤติกรรม เหตุการณ์ ขอสขัดแย้ง หรือตัวละครก็ได้ บางทีก็มีจุดสนใจอยู่ที่แนวความคิดเห็น ซึ่งผู้เขียนประสงค์จะสื่อให้ผู้อ่าน โดยไม่พะวงกับการสร้างเหตุการณ์ หรือพฤติกรรมแต่อย่างใด

พิมพ์พร เจริญพาณิชย์ กล่าวไว้ในการอภิปรายเรื่อง "วิวัฒนาการของเรื่องสั้น" ที่ เอ.ยู.เอ.ว่า

เรื่องสั้นมีลักษณะเด่นอยู่ตรงที่จะต้องสั้นและมุ่งเอาเนื้อเรื่องเป็นสำคัญมิใช่สร้างตัวละครมากนัก เพลงเล็งที่จุดสุดยอด มิใช่อยู่ที่พัฒนาการของสิ่งอื่น จุดยอดนี้จะต้องสะท้อนอารมณ์ผสมเป็นจุดยอดจริง ๆ ควย เรื่องสั้นต้องมีตัวละคร 2 - 3 ตัว โดยที่ตัวเอกจะประสมหรือขอโตแยง และผลของปัญหานั้นส่งผลถึงตัวเอกและผู้อ่านถ้าประสมผลสำเร็จผู้อ่านจะมีอารมณ์รวมไปกับตัวเอก ขณะที่ติดตามความเป็นไปของกรรค่าเป็นเรื่องราว เรื่องสั้นที่ดีไม่ควรเกินหนึ่งหมื่นคำ และไม่ควรรยาวเกินกว่าที่จะให้อ่านจบได้ภายในครึ่งชั่วโมง มีความสมบูรณ์ในตัวเอง จะต้องมีความกระชับรัดกุมในตัวเอง ไม่ทิ้งให้อ่านต้องสงสัยในปัญหาใด ๆ เนื้อเรื่องจะต้องมีแนวเรื่องเดี่ยว จุดเรากความสนใจจะต้องมีจุดเดี่ยว เป็นเรื่องบรรยายหรือพรรณนา ออกจากที่ณะเดียวกับตลอดทั้งเรื่อง มุ่งเอกภาพและความเข้มข้น จะใช้เป็นเรื่อง

¹พรทิพย์ ภัทธนาวิก, "เรื่องสั้น," วารสารวิทยศึกษา (สิงหาคม - กันยายน 2517): 44.

แสดงความรู้สึกนึกคิดเรื่องราว ทักษะ แง่คิดหลายอย่างหลายประการไม่ได้¹
จากข้อความข้างต้นนี้ จะเห็นได้ว่า เรื่องสั้นควรจะต้องมีลักษณะดังนี้ คือ

1. ใจตัวละครน้อย ประมาณหนึ่ง หรือ 2 - 3 ตัว
2. โครงเรื่องท้งาย ๆ ไม่ซับซ้อน
3. การกระทำ และพฤติกรรมของตัวละคร
4. มีขนาดสั้น เขียนควยการประหยัดถ้อยคำ

ทั้ง 4 อย่างนี้ต้องประมวลกันเข้าแล้วเสนอออกมาพร้อมกันใน "วิกฤติการณ์
อย่างเดียวกัน" (Same single crisis) ซึ่งหมายถึงจุดสนใจเพียงจุดเดียว และจุด
นั้นก็คือ จุดสุดยอด (climax) นั้นเอง

องค์ประกอบของเรื่องสั้น

เมื่อเราศึกษาความหมายและลักษณะของเรื่องสั้นแล้ว ควรจะต้องรู้จักองค์
ประกอบของเรื่องสั้นควย เพราะการศึกษารายละเอียดเกี่ยวกับองค์ประกอบที่สำคัญ
ของเรื่องสั้นจะช่วยให้ผู้อ่านเข้าใจเรื่องใดงายยิ่งขึ้น

ออปดัล² (Opdahl) กล่าวไว้ในหนังสือ Illusion and Reality
ว่า องค์ประกอบของเรื่องสั้นมี 5 ประการ ดังต่อไปนี้

1. โครงเรื่อง (Plot)
2. ตัวละครในเรื่อง (Character)

¹พิมพาพร เจริญพาณิชย์, "วิวัฒนาการของเรื่องสั้น," อภิปรายที่หอประชุม
เอ.ยู.เอ. ในวันมอบรางวัลเรื่องสั้น - สัน ของสกุลไทย, 26 มิถุนายน 2521.

²Richard D. Opdahl, Illusion and Reality: An Introduction
to the Short Story, (Belmont, California: Dickenson, 1968), p. 2.

3. ฉาก (Setting)
4. แนวคิด (theme)
5. ความคิดเห็นของผู้แต่ง (Point of view)

เจือ สตะเวทิน¹ กล่าวว่า องค์ประกอบของเรื่องสั้น ประกอบด้วยสิ่งต่อไปนี้

1. โครงเรื่อง (Plot)
2. ตัวละคร (Character)
3. ฉาก (Setting)
4. บทสนทนา (Dialogue)

สิทธา พิณีภูวคด² กล่าวถึง องค์ประกอบของเรื่องสั้น ประกอบด้วยสิ่งต่าง ๆ ดังนี้

1. การลำดับเหตุการณ์ในเรื่อง (Plot)
2. ตัวละคร (Characters)
3. บทเจรจา (Dialogue)
4. ฉาก (Setting)
5. ปมต่าง ๆ ในเรื่องสั้น
6. การจบของเรื่อง

ในเรื่ององค์ประกอบของเรื่องสั้น ผู้วิจัยจะรวมความคิดเห็นของทั้ง 3 ท่าน

¹เจือ สตะเวทิน, ศิลปะการประพันธ์ (พระนคร: สำนักพิมพ์อักษรเจริญทัศน์, 2510), หน้า 48.

²สิทธา พิณีภูวคด และนิศยา กาญจนวรรณ, ความรู้ทั่วไปทางวรรณกรรมไทย, หน้า 34 - 37.

เข้าด้วยกัน เพื่อให้โครงสร้างของเรื่องสั้นมีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น

โครงเรื่อง (Plot) หมายถึง การกำหนดเค้าโครงเรื่อง เหตุการณ์หรือ
พฤติกรรม หรือความเคลื่อนไหวที่เกิดขึ้นตลอดระยะเวลาในเรื่อง ซึ่งมีความผสมผสานเป็น
อันหนึ่งอันเดียวกัน

ชอว์¹ (Henry Shaw) กล่าวไว้ในหนังสือ Dictionary of Literary
term ว่าโครงเรื่องเป็นการลำดับเหตุการณ์ช่วงหนึ่ง และมีความเกี่ยวข้องกับบทบาท
ของตัวละครที่จะนำไปสู่การต่อสู้ ความขัดแย้ง แล้วจึงไปถึงจุดสุดยอด (climax)
และจุดก่อกำเนิดของเรื่อง (denouement) นอกจากนั้นโครงเรื่องยังแตกต่างจากเรื่อง
หรือแนวของเรื่อง (story line) อีกด้วย

วิทย์ กวีศรียานนท์ กล่าวว่า

เรื่องสั้นควรมีโครงเรื่องเดียวและเป็นโครงเรื่องง่าย ๆ ไม่ซับซ้อน ทั้งนี้
เพราะมีข้อจำกัดในเรื่องความยาว หากโครงเรื่องซับซ้อนหรือมีหลายโครงเรื่อง
อาจทำให้ไม่สามารถจับเรื่องใดกระชับในความยาวที่เหมาะสมได้ อนึ่งเค้าโครง
ของเรื่องสั้นไม่จำเป็นต้องเป็นการกระทำหรือพฤติกรรมของตัวละครเสมอไป เค้า
โครงของเรื่องสั้นอาจเป็นการพรรณนาอารมณ์ของตัวละคร หรือฉากหนึ่งในชีวิต
บุคคลก็ได้²

เสริมจิตร สิงหนเสนี³ ไขคำว่า "ลำดับเรื่อง" ในความหมายของ Plot

¹Henry Shaw ed, Dictionary of Literary Terms, (New York: McGraw-Hill, 1972), p. 289.

²วิทย์ กวีศรียานนท์, วรรณคดีและวรรณคดีวิจารณ์ พิมพ์ครั้งที่ 3 แก้ไข
เพิ่มเติม (พระนคร: สมาคมภาษาและหนังสือแห่งประเทศไทย, 2504), หน้า 114, 372.

³เสริมจิตร สิงหนเสนี, ความรู้เบื้องต้นในเรื่องวรรณคดีอังกฤษและวรรณคดี
อเมริกัน (กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2518), หน้า 83.

และกล่าวว่า ลำดับเรื่องใดแก่การจัดลำดับเหตุการณ์ต่าง ๆ ตามความประสงค์ของผู้ประพันธ์ เช่น เริ่มต้นเรื่องด้วยการบรรยายถึงผลของการปฏิวัติฝรั่งเศสแล้วจึงย้อนมาบรรยายสาเหตุและความเป็นไป การย้อนกลับไปเล่าเรื่องที่เกิดขึ้นในอดีตภายหลังจากที่เล่าเรื่องในปัจจุบัน เรียกว่า flashback หรือ retrospect และยังกล่าวต่อไปอีกว่า วรรณกรรมบางเรื่องมีเรื่องของตัวเอกควบคู่กันไปกับเรื่องของตัวรอง เช่นนี้เรียกว่า มี double plots คือมี main plot และ subplot หรือ underplot

ส่วนสำคัญในการสร้างโครงเรื่อง มีดังนี้

1. ตอนเริ่มเรื่อง
2. ตอนดำเนินเรื่อง
3. ตอนจบของเรื่องหรือปิดเรื่อง

1. ตอนเริ่มเรื่อง หรือการเปิดเรื่อง (exposition) เป็นตอนเริ่มพฤติกรรม ซึ่งจะกำหนดสภาพและเหตุการณ์ในเนื้อเรื่องให้ดำเนินไปตามลำดับ ส่วนนี้เป็นส่วนสำคัญ ส่วนหนึ่งของการสร้างโครงเรื่องให้ดำเนินไป ให้สอดคล้องกับตอนเริ่มเรื่อง

2. ตอนดำเนินเรื่อง (complication) ส่วนมากจะเป็นการสร้างปมผูกปม สร้างอุปสรรคต่าง ๆ ให้เกิดความยุ่งยาก ชวนให้ติดตาม การสร้างปมนี้มีลักษณะสำคัญอยู่ 3 ประการ คือ

- ความขัดแย้ง (Conflict)
- อุปสรรค (Obstacle)
- การดิ้นรนต่อสู้ (Struggle)

ความขัดแย้ง หมายถึง อุปสรรคที่เกิดขึ้นแก่ตัวละคร อันเป็นผลให้ตัวละครนั้นไม่สามารถบรรลุผลตามความปรารถนา มีความสำคัญในการกำหนดโครงเรื่อง เพราะแม้ว่าจะวางแผนให้เรื่องดำเนินไปแล้วก็ตาม แต่ตัวละครจะประกอบพฤติกรรมใด ขึ้นอยู่

กับความขัดแย้งอีกทีหนึ่ง¹ ความขัดแย้งนี้มีได้ 4 ลักษณะ คือ

1. ขัดแย้งกับผู้อื่น (man against man) เกิดคั่งางความกึกเห็นไม่ตรงกับ วิวาทโตเดียวกัน
2. ขัดแย้งกับธรรมชาติ (man against nature) เช่น แต่งงานกันแล้วไม่ปฏิบัติต่อกันเยี่ยงสามีภรรยา
3. ขัดแย้งกับตัวเอง² (man against himself) ใจหนึ่งต้องการอีกใจหนึ่งไม่ต้องการ เกิดความว้าวุ่นในอารมณ์
4. ขัดแย้งกับสังคม³ ต้องการเปลี่ยนแปลงทัศนคติของคนในสังคม ต้องการปฏิวัติสังคม ต้องการโค่นล้มสังคมเก่า

พลุดิกรรรมหรือเหตุการณ์จากตอนเริ่มเรื่อง (exposition) จะดำเนินไปได้ถึงตอนกลางจะยุ่งยากและซับซ้อนมากขึ้นเรื่อย ๆ เรียกว่า Complication ระยะตั้งแต่แรกเริ่มจนถึงตอนที่มีความซับซ้อนนี้เรียกว่า rising action คือเป็นการเพิ่มความยุ่งยากซับซ้อน เราความสนใจชวนให้ติดตามขึ้นเรื่อย ๆ จนกระทั่งมาถึงระยะการปิดเรื่อง

ช่วงระหว่าง rising action มาจนถึงตอนปิดเรื่องนั้นอาจมีเหตุการณ์หรือพลุดิกรรรมอื่นเข้ามา ทำให้เรื่องเปลี่ยนแปลง มีได้เป็นไปตามที่ก่นอ่านคาดหวังไว้ จุดที่ทำให้เรื่องเปลี่ยนนี้เรียกว่า Turning point

¹ ธีรพันธุ์ สัจพันธุ์, "คำบรรยายวิชาอิทธิพลวรรณกรรมต่างประเทศในวรรณกรรมไทย TH 458," (กรุงเทพมหานคร: คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2518), หน้า 200.

² John Boland, Short Story Technique, (Sussex: Forest House Books, 1973), p. 44.

³ สิทธิพิณิจกุล, ความรู้ทั่วไปทางวรรณกรรมไทย, หน้า 37.

3. ตอนจบหรือการปิดเรื่อง (ending) บางคนเรียกว่าจุดสุดยอดของเรื่อง (climax) จุดนี้จะเป็นจุดที่ตึงเครียดที่สุด ความตื่นเต้น ความสนใจ หรือความรู้สึกด้านอื่น ๆ ของผู้อ่านจะทวีขึ้นถึงจุดสูงสุด เรื่องสั้นบางเรื่องจะจบเรื่องที่จุดสุดยอดนี้ และมักจะเป็นการจบแบบที่พลิกความคาดหมายของผู้อ่านที่เรียกว่า Twist ending หรือ surprised ending แต่ถ้าวางเรื่องมีการคลี่คลายความยุ่งยาก หรือปมที่สร้างไว้ไม่จบที่จุดสุดยอด เรื่องสั้นเรื่องนั้นก็จะเป็นการจบแบบธรรมดา ก็มักเป็นการจบตามความคาดหมาย ช่วงระหว่างจุดสุดยอดไปจนถึงตอนจบของเรื่องเรียกว่า denouement ซึ่งมักจะเป็นตอนที่ความยุ่งยากต่าง ๆ จะเริ่มคลี่คลายลง หรือเป็นช่วงที่แสดงผลของปัญหา และข้อขัดแย้ง

ลิตา พิวิภาวดี¹ กล่าวถึง ตอนจบเรื่อง ว่ามีหลายลักษณะ ดังนี้

1. จบแบบปมทิ้งท้าย หรือเรียกว่า surprise ending, anti-climax ending คือจุดจบของเรื่องที่มีไต่เป็นไปตามที่ผู้อ่านคาดหมายไว้ ตลอดเวลาอ่านเรื่องสั้นนี้มาตั้งแต่ต้นจนจบ จุดแบบนี้จะให้ความรู้สึกนึกคิดในระยะเวลานับใจ และจับความรู้สึก จึงมักจะจบด้วยคำพูดเพียง 2 - 3 คำ หรือประโยคเดียว หรือแม้จะมากกว่าหนึ่งประโยค แต่ก็จะไม่ยาวเกินไปนัก เช่นเรื่องก่อนแต่งงานของศรีบูรพา

ผู้ประพันธ์บางคน อาจจะให้จุดสุดยอดอยู่ที่จุดจบของเรื่อง ก็เมื่อเหตุการณ์ในท้องเรื่องดำเนินไปจนถึงจุดที่ความรู้สึกของผู้อ่านพุ่งขึ้นสูงสุด แล้วก็จบที่ตรงนั้น ดังตัวอย่างเรื่อง "สร้อยคอที่หาย" ของประเสริฐอักษร จุดสุดยอดของเรื่องอยู่ตอนจบของเรื่อง เมื่อเจ้าของสร้อยกล่าวแก่แม่สร้อยเกษณี ว่าสร้อยคอเส้นนี้ไม่มีไขของแท้ เรื่องนี้จบด้วยคำพูดเพียงย่อหน้าเดียว คือ

¹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 37 - 39.

สายสร้อยที่แม่ยื่นฉันมาสายนั้น เพชรรูปใหม่ต่างหากแม่เอ๋ย ฉันเชื่อเขามาจาก
ทางซาเดบาย ที่กวัดเกาะ 70 บาท เท่านั้นเอง แม่คุณของฉันกรรมที่เคียว แม่ไม่
ควรจะอุทริหุนหันพลันแล่นโหดร้ายเปลา ๆ จะบอกกล่าวก่อนบุคคลักคำหนึ่งก็ไม่ได้
พูดโธ่พูดดัง อนิจจัง อนิจจา อุกุสะลาธรรมา แม่สร้อยเกษณีเอ๋ย¹

2. จบแบบเศร้า หรือ Tragic ending เช่น เสร็จจากการพลัดหวัง
พลัดพรากจากกัน ความตาย ความกลั้มกลาย การล้มละลาย ความสูญเสีย ดังตัวอย่าง
จากเรื่อง "ทางแมว" เขียนโดย น.บ.ส. (ใน "รวมเรื่องสั้น" หนังสือ อ่านนอกเวลา
ภาษาไทย ประโยชน์มัธยมศึกษาตอนปลาย) เนื้อเรื่องมีอยู่ว่า หมอแสงกับอำแดงอัน ได้
ของขลังที่เรียกว่า ทางแมวมา เมื่อต้องการสิ่งใดก็ให้ถือทางแมวไว้ในมือ แล้วขอสิ่งที่
ต้องการ ทางแมวมีทั้งคุณและโทษ ผู้ใช้ต้องรู้จักและระมัดระวัง ความโลภทำให้หมอแสง
ไม่เอาใจใส่กับโทษของทางแมว โดยอิฐฐานขอเงิน 200 บาท ในที่สุดก็ได้เงินจำนวนนี้
จากเจ้าของรถยนต์ที่ขับรถทับลูกชายตาย ให้เป็นค่าเผาศพ การจบแบบนี้กลับตาลตะปัก
จากใตลลภเป็นความสูญเสีย เป็นการเสียมากกว่าได้ และมีความตาย ดังนั้นจึงจัดอยู่
ในการจบแบบเศร้า

3. จบแบบหวานชื่น Happy ending หรือ Sweet ending คือจบลงด้วย
ความสุขสมหวัง ความเข้าใจที่ถูกตอต่อกัน ความสำเร็จอันงดงาม กลั้มกลายปมยุ่งเหยิง
ได้อย่างดี คนรักที่พลัดพรากหรือเข้าใจผิดต่อกันกลับมาคืนดีกัน และได้แต่งงานกัน ฯลฯ
เช่นเรื่อง "นามนี้ไม่เป็นข่าว" เขียนโดยเรียมเอง เรื่อง "เห็ดเพาะ" โดย แสงทอง

จบตามที่เป็นจริงในชีวิต หรือ Realistic ending คือผู้แต่งปล่อยให้
เหตุการณ์ดำเนินไปตามขั้นตอน หรือเดินไปตามสามัญสำนึก เช่นเรื่อง "เด็กที่ครูไม่ต้องการ"

¹ "ประเสริฐอักษร" (กรมพระนราธิปประพันธ์พงศ์), "สร้อยคอที่หาย"
แบบเรียนวรรณคดีไทย สำหรับชั้นเตรียมอุดมศึกษาตอนที่ 1 (พระนคร: โรงพิมพ์คุรุสภา,
2501), หน้า 347.

เขียนโดย นิมิตร ภูมิदार เป็นต้น

จะเห็นว่า ตอนเริ่มเรื่อง ตอนดำเนินเรื่อง และตอนจบเรื่อง เป็นส่วนสำคัญของการสร้างโครงเรื่อง เพราะว่าตอนเริ่มเรื่องจะเป็นจุดดึงดูดความสนใจให้ผู้อ่านเป็นจุดแรก ถ้าตอนเริ่มเรื่องไม่น่าสนใจ ก็อาจทำให้ผู้อ่านไม่อยากจะอ่านต่อ หากตอนดำเนินเรื่องน่าเบื่อ ผู้อ่านก็อาจจะหยุดอ่านไม่อ่านต่อไปจนจบ ถ้าผู้อ่านผ่านสองตอนแรกไปด้วยความสนุกสนานแล้ว ก็คงอยากอ่านไปจนถึงตอนจบเรื่อง แม้ว่าตอนจบเรื่องอาจจะจบได้ไม่ดี หรือไม่ประทับใจผู้อ่านก็ตาม ทั้งสามส่วนจึงเป็นส่วนสำคัญของการสร้างโครงเรื่องให้น่าสนใจยิ่งขึ้น

เมื่อทราบถึงส่วนสำคัญในการสร้างโครงเรื่องแล้ว ควรที่จะได้ทราบถึงลักษณะโครงเรื่องที่ดีว่ามีลักษณะอย่างไร

ลักษณะโครงเรื่องที่ดี

กุหลาบ มัลลิกะมาส¹ กล่าวไว้ว่า โดยทั่วไปแล้ว โครงเรื่องที่วางแผนดีย่อมมีลักษณะ ดังต่อไปนี้

1. มีความสัมพันธ์กันระหว่างเหตุการณ์ต่าง ๆ ในเรื่อง ประจวบเหมาะเกี่ยวกับอาจเรื่องเล็ก - ไปสู่เรื่องใหญ่อย่างมีเอกภาพ มีรายละเอียดที่จำเป็นไม่มากหรือน้อยจนเกินไปจนเนื้อเรื่องแน่นหรือหลวม จึงเป็นเหตุการณ์ที่ได้รับการคัดเลือกแล้วว่าจะเหมาะสมกับตอนใดในโครงเรื่อง
2. มีความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลในเรื่อง
3. ถ้ามีโครงเรื่องย่อย จะต้องให้มีความหมายต่อโครงเรื่องใหญ่ และมีความสัมพันธ์กัน

¹ กุหลาบ มัลลิกะมาส, "คำบรรยายวิชาการทศวรรษที่ 1," (กรุงเทพมหานคร: คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2517), หน้า 43 - 45.

4. มีเทคนิคในการลำดับเรื่อง ให้เข้าใจกระจ่างแจ้ง มีวิธีเปิดและปิดเรื่อง
อย่างประทับใจ

5. สร้างความสนใจใกรูเรื่องต่อไป (= การสร้าง suspense) ซึ่งอาจใช้
วิธีวางเงื่อนงำหรือกล่าวพอเป็นที่เข้าใจ แต่ไม่เปิดเผยเรื่องละเอียด มีเหตุการณ์ต่อ
เนื่องให้ระลึกรู้ถึงเงื่อนงำนั้นได้เสมอไม่ล้ม แล้วจึงค่อย ๆ อธิบายขยายความอย่างถนัด

6. มีข้อขัดแย้งที่น่าสนใจ (conflict) ในโครงเรื่อง เช่น ขัดข้อแย้ง
ระหว่างคนต่างวัย ต่างความคิด ขัดแย้งระหว่างวัฒนธรรมของสามีภรรยา ต่างเชื้อ
ชาติกัน ฯลฯ

7. ไม่มีเหตุประจวบ หรือเหตุบังเอิญ (co - incidence) และถ้าแม้มี
ผู้แต่งก็ต้องมีความสามารถพอที่จะใช้อย่างที่เราเรียกว่า ใช่เป็น เหตุประจวบหรือเหตุบังเอิญ
นี้มักมีเมื่อผู้แต่งผูกปมปัญหาขึ้นแล้วไม่อาจยกวิธีการอันแยบคายที่จะแก้ไข ปัญหาขึ้น จึงต้อง
ใช้วิธีการตัดปมปัญหาให้ลุล่วงไปโดยใช่เหตุการณ์ที่ไม่สมจริง หรือเป็นไปได้โดยยากเป็น
เครื่องแก้

เหตุประจวบไม่ใช่เป็นเรื่องที่ไม่อาจเป็นไปได้เสียทีเดียว แต่เป็นเรื่องที่ไม่
เกิดขึ้นเป็นประจำ นักวิจารณ์จะถือเป็นจุดอ่อนของโครงเรื่อง ถ้ามีในวรรณคดีประเภท
สมัยจริง

8. ชี้ให้ผู้อ่านเห็นโลก หรือสังคมมนุษย์อย่างกว้างขวาง เช่น กล่าวถึงชีวิต
มนุษย์ในดินแดนหลายแห่ง กล่าวถึงตัวละครหลายชั้น บุคคลที่มีลักษณะชีวิตแตกต่างกัน หรือกล่าว
ถึงเรื่องราวกินเวลายาวนาน ผ่านพบประสบการณ์ต่าง ๆ หลายอย่าง เช่น เรื่องสงคราม
และสันติภาพ ของ คอลอสตอย เป็นต้น

ตัวละคร (Character)

ออฟดัล¹ (Richard D. Opdahl) กล่าวว่าตัวละคร ก็คือผู้มีบทบาทในเรื่อง จะต้องเหมือนมนุษย์หรือเทียบเท่า มีชีวิตจิตใจ แสดงอารมณ์ บทบาท คำพูด และมีปฏิกริยาเช่นคนจริง ๆ พฤติกรรมที่ตัวละครแสดงออกมาต้องน่าเชื่อถือ และบทบาทของตัวละครต้องไม่เปลี่ยนแปลง นอกจากนั้นยังกล่าวถึงวิธีที่จะแสดงลักษณะนิสัยของตัวละครไว้ดังนี้

1. ผู้แต่งบรรยายเอง ทั้งจากการสังเกตภายนอก อธิบายลักษณะที่ปรากฏแก่ตาหรือภายในจิตใจของตัวละคร
2. ตัวละครจะแสดงตัวเองในคำพูด (speech) และพฤติกรรม
3. จากปฏิกริยา ของตัวละครอื่น ๆ ที่มีต่อเขา เป็นเครื่องชี้ว่าเขาเป็นบุคคลชนิดใด

ตัวละครในเรื่องสั้นหรือนวนิยาย แบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ ตัวละครที่มีลักษณะเดียว (flat character) และตัวละครที่มีหลายลักษณะ (round character) ปนกันอยู่

ตัวละครที่มีลักษณะเดียว (flat character) คือตัวละครที่มีลักษณะนิสัยประจำเป็นประเภท ๆ ไป เช่น ประเภทสติสราเริง ประเภทเงื่องหงอย เฉื่อยชา ประเภทที่โกรธ และประเภทเศร้า เหี่ยวแห้ง ฯลฯ

ตัวละครที่มีหลายลักษณะ (round character) คือตัวละครที่มีลักษณะนิสัยหลายอย่าง เช่น ชุนแผนเป็นชายเจ้าชู้ที่มีความรักแท้ เขียวเป็นสุขุม ลุงเมื่ออายุมากขึ้น เป็นนักรบที่กล้าหาญ เป็นคนซื่อ จงรักภักดี เป็นคนมธุระดู และเหี่ยมโหดคอรัปชั่น ฯลฯ²

¹ Richard D. Opdahl, Illusion and Reality: An Introduction to the Short Story, p.3.

² ทดลวาม นัลลิกะมาศ, คำบรรยายวิชาวรรณคดีวิจารณ์ชุดที่ 1, หน้า

ตัวละครที่คัดต้องมีลักษณะสมจริง แมว่าจะ เป็นตัวละครที่เกิดจากจินตนาการ ของผู้ประพันธ์ และยังถ้าเรื่องสั้นนั้น เน้นความสำคัญที่ตัวละครมากกว่าส่วนประกอบอื่นใด แล้ว ก็ยังต้องทำให้ตัวละครมีความเป็นมนุษย์จริง ๆ ยิ่งขึ้น ไม่ว่าจะ เป็นพฤติกรรม ความรู้สึกนึกคิด คำพูด ตลอดจนสภาพแวดล้อม ๆ ลักษณะที่เกี่ยวข้องกับตัวละคร มีดังนี้

1. การสร้างลักษณะนิสัยตัวละคร (Characterization) หมายถึง การบรรยายให้ผู้อ่านรู้จักรูปร่างหน้าตา และลักษณะทั่วไปของตัวละคร ผู้ประพันธ์ต้องคำนึง ว่าตัวละคร ต้องคล้ายคลึงกับบุคคลจริง และสิ่งสำคัญที่ผู้ประพันธ์ต้องเสนอให้ผู้อ่านทราบ เกี่ยวกับตัวละครใดแก่ เพศ อายุ ชื่อ อาชีพ ฐานะทางสังคม ลักษณะเด่นในรูปร่าง การพูด ท่าทีและอากัปกิริยา สิ่งที่จะช่วยให้ตัวละครมีลักษณะน่าสนใจคือ ลักษณะที่ตัวละคร ต่างไปจากตัวละครอื่น ๆ ในเรื่อง¹

การสร้างลักษณะนิสัยของตัวละครในเรื่องสั้น ผู้ประพันธ์มักจะไม่สร้างอุปนิสัย ให้ผู้อ่านรู้จักตัวละครนั้นทุกแง่มุม อาจบรรยายละเอียดในแง่ใดแง่หนึ่งจนเหมือนกันว่า ผู้อ่านรู้จักตัวละครนั้น ๆ ในฐานะมนุษย์คนหนึ่ง เป็นการรู้จักเพียงด้านที่เกี่ยวข้องสัมพันธ์ กับตัวเรา หรือเฉพาะที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับเรื่องเท่านั้น เช่น เรารู้จักทัศนะความคิดเห็น ของตัวละครในแง่สังคม แต่ไม่รู้จักความคิดเห็นของตัวละครนั้นในแง่เศรษฐกิจและการเมือง ผู้อ่านอาจรู้จักอุปนิสัยใจคอของตัวละครส่วนหนึ่ง แต่ไม่รู้อีกหลาย ๆ ส่วน พฤติกรรม ท่อนหนึ่งของตัวละครเท่าที่แสดงออกในเรื่อง แต่ไม่รู้ภูมิหลังและพัฒนาการของพฤติกรรม เท่าที่ควร แม้การดำเนินเรื่องอาจจะย่นย่อไปถึงชีวิตตัวละครในวัยเด็กสักระยะหนึ่ง แต่เมื่อเสนอออกมาในเนื้อเรื่องของเรื่องสั้น จะเป็นส่วนที่เสนออย่างรวบรัด ในช่วงความ คิดคำนึงชั่วแวบเดียวของตัวละครตัวนั้นเอง ส่วนที่เสนอออกมาในท้องสมจริงค่อย เมื่อเป็น

¹ รัตติกาล สัจพันธ์, คำบรรยายวิชาอิทธิพลวรรณกรรมต่างประเทศ
ในวรรณกรรมไทย, หน้า 201.

เช่นนี้ จึงไม่อาจเห็นพฤติกรรม ลักษณะนิสัยใจคอ ความรู้สึกนึกคิดของตัวละคร เหล่านั้น
ได้อย่างละเอียดทุกส่วน

การสร้างลักษณะตัวละครนั้น นักประพันธ์อาจทำได้ 6 วิธี¹ คือ

1. ควบการบรรยายรูปร่างลักษณะและสิ่งแวดล้อมตัวละคร (Characterization by Externals)
2. ควบการกำหนดให้ตัวละครอื่น ๆ สนทนา หรือคิดเกี่ยวกับตัวละครตัวนั้น (Characterization by the Reaction of other Characters)
3. ควบการบรรยายของผู้ประพันธ์เอง (Characterization by the Author's Statement)
- ทั้ง 3 วิธีนี้ เรียกว่า การบรรยายลักษณะนิสัยของตัวละครโดยตรง (Direct presentation)
4. ควบการบรรยายการกระทำของตัวละคร (Characterization by Action)
5. ควบบทสนทนาของตัวละครตัวนั้น (Characterization by Speech)
6. ควบการบรรยายความคิดของตัวละครตัวนั้น (Characterization by Revelation of a Character's thoughts)
- ทั้งสามวิธีนี้ เรียกว่า การบรรยายลักษณะนิสัยของตัวละครโดยทางอ้อม (Indirect Presentation)

¹ Leon T. Dickinson, "The Elements of Fiction," A Guide to Literary Study (New York: Holt, Rinehart and Winston, 1959), pp. 14 - 16.

รัฐจวน อินทรกำแหง¹ กล่าวว่า ตัวละครที่ดีควรมีลักษณะดังนี้

1. มีลักษณะนิสัยหลายอย่าง ไม่ใช่ค้นหาที่ติไม่ได้ หรือเลวจนหาที่ชมไม่พบ
2. มีความต้องการเช่นเดียวกับคนธรรมดา เช่น ต้องการความรัก ต้องการเสรีภาพ ต้องการความสนใจจากผู้อื่น ฯลฯ
3. มีการกระทำที่สอดคล้องกับลักษณะนิสัยของตน ไม่ประพฤติปฏิบัติในที่หนึ่งอย่างหนึ่ง และอีกที่หนึ่งอย่างหนึ่ง เว้นแต่จะมีเหตุผลอันสมควร
4. การเปลี่ยนลักษณะนิสัยของตัวละครต้องเป็นไปอย่างสมเหตุสมผล จะต้องให้อ่านเข้าใจเหตุผลของการเปลี่ยนแปลงนั้น ถ้าไม่ใช่ในทันทีทันใด อย่างน้อยก็ต้องให้เข้าใจ เมื่อตอนจบ

2. วิธีแนะนำตัวละคร วิธีแนะนำตัวละครที่ผู้ประพันธ์นิยมใช้มี 3 วิธี คือ

ก. ผู้ประพันธ์แนะนำตัวละครเอง วิธีนี้ผู้ประพันธ์บรรยายคุณสมบัติต่าง ๆ ของตัวละครโดยตรง มีผลคือ ให้อ่านละเอียดถี่ถ้วนต้องชัดเจน และรวดเร็ว ตั้งแต่แรกเริ่มที่ตัวละครปรากฏตัวเหมาะแก่ตัวละครที่ไม่มีการเปลี่ยนแปลง หรือเป็นแบบฉบับ หรือเป็นสัญลักษณ์อย่างใดอย่างหนึ่ง แต่มีผลเสียคือ จำกัดความคิดและจินตนาการของผู้อ่าน ทำให้เสียรสทางวรรณกรรม

ข. ตัวละครแนะนำตนเอง ใ้แก่ตัวละครเปิดเผยตนเองจากการกระทำ และบทเจรจาผู้อ่านจะค่อย ๆ ทราบเรื่องราวเกี่ยวกับตัวละครนั้นทีละเล็กละน้อย และมีโอกาสใช้วิจารณ์ญาณ และจินตนาการของตนเองวาดภาพตัวละคร และรู้สึกวาทตนเอง เข้ามามีส่วนร่วมในเหตุการณ์เหล่านั้นด้วย วิธีนี้ยังทำให้เรื่องมีความสมจริง และดำเนิน

¹รัฐจวน อินทรกำแหง และคนอื่น ๆ, การอ่านและพิจารณาหนังสือ, (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์อักษรเจริญทัศน์, 2519), หน้า 72.

ไปไม่ขาดตอน

ค. วิธีสวม เป็นวิธีการที่ไ้มากที่สุดโดยนำเอาทั้ง 2 วิธี่มาใช้ด้วยกัน ส่วนใหญ่ตัวละครจะแสดงลักษณะทั่วไปของตนเองควยการกระทำและคำพูด แต่ในบางสิ่ง ที่ตัวละครไม่อาจเปิดเผยตัวเองได้ เช่น อารมณ์ และความรู้สึก ผู้แต่งก็จะเป็นผู้บรรยาย¹

3. บทสนทนาของตัวละคร บทสนทนาของตัวละครในเรื่องสั้นต้องจัดให้ เหมาะกับสภาพแวดล้อม สถานะทางสังคม เศรษฐกิจและการศึกษา

กุหลาบ มัลลิกะมาส² กล่าวถึงวัตถุประสงค์ในการใช้บทสนทนาของตัวละคร ว่า

1. เพื่อช่วยคำเนื่อเรื่อง แทนการบรรยายของผู้แต่ง
2. เพื่อช่วยให้อุจกตัวละครในเรื่อง ทั้งรูปร่าง ลักษณะหน้าตาและนิสัยใจคอ โดยผู้แต่งไม่ต้องชี้แจงตรง ๆ

3. ช่วยให้วิธีการไม่ซ้ำซาก คือเปลี่ยนเป็นบทสนทนาบ้าง เป็นการบรรยาย บ้าง

4. สร้างความสมจริง คำพูดที่สมมุติว่าเป็นถ้อยคำจริง ๆ ของตัวละครทำให้ รู้สึกใกล้ชิดกับความเป็นจริงมากกว่าคำบรรยายของผู้แต่ง

5. ทำให้บทประพันธ์ น่าอ่าน น่าสนใจ และมีชีวิตชีวาขึ้น โดยเฉพาะบท สนทนาที่กลมกลาย มีอารมณ์ขัน หรือพูดได้ถูกต้องตามลักษณะตัวละคร และสมกับบทบาทใน ตอนนั้น

¹ รัตนฤทัย สัจจพันธุ์,
ในวรรณกรรมไทย, หน้า 201.

² กุหลาบ มัลลิกะมาส,

คำบรรยายวิชาอิทธิพลวรรณกรรมต่างประเทศ

คำบรรยายวิชาวรรณคดีวิจารณ์ชุดที่ 1, หน้า 48.

การวิเคราะห์หรือพิจารณาตัวละครนั้นอาจกระทำได้หลายวิธีดังนี้

1. ตัวละครเป็นพิมพ์เดียวกัน (Stereotypes) คือตัวละครที่ผู้แต่งวรรณกรรมถือเป็นแบบอย่างปฏิบัติต่อ ๆ กันมา โดยมีพฤติกรรมเป็นมาตรฐานและถอดออกมาจากชีวิตจริง เช่น ถ้าตัวละครเป็นคนเจ้าชู้ ก็จะต้องมีลักษณะกรุ่มกริม ไซ่เสื่อผ้าหุงหรา ดูฉลาด การใช้คำพูดก็จะต้องใช้วิธีหวานลอม ทาทางซีไอและหยอกเอิ้น หูตาแวววาว ดังนี้ เป็นต้น ตัวละครแบบเป็นพิมพ์เดียวกันนี้จะทำให้ผู้อ่านแลเห็นภาพคนจริง ๆ ไม่ใช่ภาพล้อเลียน เป็นคนที่พบอยู่ตามถนนหนทางทั่ว ๆ ไป การแต่งกายของตัวละครก็สมตามฐานะอาชีพ สถานการณ์ วิธีพูดจากใช้คำพูดที่ใคร ๆ ก็เคยถูก ไม่แหลมคมลึกซึ้งจนเกินไป การสร้างตัวละครแบบนี้ผู้แต่งมุ่งแสดงภาพที่ผิวเผินเห็นได้ง่าย ๆ จากภายนอก และเข้าใจได้ง่าย ไม่มีเงื่อนงำซับซ้อน

2. ตัวละครตามแบบธรรมเนียมนิยม (Stock Characters) มีลักษณะคล้ายกับแบบเป็นพิมพ์เดียวกัน ฉีกกันที่ตรงผู้แต่งปัจจุบันได้เลือกวิธีการมาจากวรรณกรรมเก่าแก่โบราณ ที่เคยสร้างตัวละครให้เป็นเช่นนั้น เช่นนี้ เช่นบุคลิกของอัศวิน จะต้องมียุทธลักษณะกล้าหาญ รักเกียรติ เสียสละ ถ้าใครจะแต่งเรื่องให้มีตัวละครเป็นอัศวิน ไม่ว่าจะ เป็นอัศวินแห่งราชสำนักใครก็ตาม ก็จะมีลักษณะกล้าหาญ รักเกียรติ เสียสละ เหมือนที่ เคยเป็นมา ดังนี้ เป็นต้น

3. ตัวละครแบบนิทานเปรียบเทียบและสัญลักษณ์ (Allegorical and Symbolical Characters) ตัวละครแบบนี้มักจะพบในวรรณกรรมประเภทพระพันธ์ และในนวนิยาย "Modernism" (คือนวนิยายที่มีเค้าโครงเป็นไปตามที่ เคยมีอยู่ แต่มีรูปแบบและแนวคิดที่แปลกใหม่ออกไป หรืออาจมีลักษณะแบบเก่าหลาย ๆ แบบคละเถลาปะปนกันอยู่ก็ได้ โดยไม่มีลักษณะใดเด่นเหนือลักษณะอื่น ๆ เช่น มีทั้งส่วนที่เป็นโรมานติก และกลาสสิกปนกัน เป็นต้น) การสร้างตัวละครแบบนี้ผู้แต่งจะกำหนดให้ตัวละครในเรื่องเชื่อมโยงกับบุคคลจริง เช่นสร้างอัศวินขึ้นมาเป็นตัวแทนของคนที่มีความดีสร้างพระเมตตา

จักรพรรดิขึ้นมาเป็นตัวแทนของความยิ่งใหญ่สง่างาม เพียบพร้อมด้วยคุณธรรมทุกประการ

4. ตัวละครแบบมิติสมบูรณ์ (Full - Dimensional Characters) คือตัวละครที่มีลักษณะนิสัยที่พัฒนาไปตามเหตุการณ์และกาลเวลา ทั้งนี้เรื่องราวของตัวละครจะต้องมีมากมาย เกิดขึ้นในระยะเวลาที่ยาวนาน เป็นเวลาหลาย ๆ ปี บางครั้งอาจจะทั้งชีวิตตั้งแต่เกิดจนตาย ตัวละครประเภทนี้จะมีพฤติกรรมต่าง ๆ เป็นอันมาก มีประสบการณ์หลายอย่างที่แปลกตาตื่นใจ จนทำให้ผู้อ่านติดตามอ่านอย่างใจจอกใจจ่อ ผู้อ่านติดตามไปอย่างกระชั้นชิด อย่างไตร่ตรองพิจารณา บางครั้งผู้อ่านถึงกับต้องพลิกหนังสือย้อนกลับไปอ่านบางตอนใหม่ ตรวจสอบเรื่องราวในแต่ละตอนอย่างละเอียด แล้วนำมาเชื่อมโยงเข้าด้วยกัน พอเรื่องราวจบลงในตอนสุดท้าย ผู้อ่านก็จะได้รับความรู้สึกที่ครบถ้วนสมบูรณ์ทุกทิศทาง หรือทุกมิติตลอดทั้งความลึกซึ้ง ความกว้างไกล และความแคบใกล้ทั้งหมดด้วย

5. ตัวละครแบบคงที่ตลอดกาล (The Permanence and Universality of Characters) ตัวละครประเภทนี้ย่อมมีลักษณะเป็นธรรมชาติ เพราะคงที่ไม่เปลี่ยนแปลง ถึงแม้อกาลเวลาจะล่วงเลยผ่านไปนานเพียงไร ตัวละครนั้นก็ยังคงมีนิสัย ความประพฤติ การพูดจา และอื่น ๆ เหมือนเดิม ผู้แต่งวรรณกรรมจะเปลี่ยนแปลงเพียงฉาก เนื้อเรื่อง และเหตุการณ์เท่านั้น จะเห็นได้จากนวนิยายเรื่อง พล นิกร กิมหงวน ของ ป. อินทรปาลิต ตัวละครในเรื่องชุดนี้เป็นแบบคงที่ตลอดกาล เป็นตัวละครที่ไม่มีวันตาย¹

6. ตัวละครแบบอิสระ (The Independent Life of Characters) คือตัวละครที่มีแบบเฉพาะตัว มีชีวิตที่ไม่เหมือนคนอื่น ๆ ราวกับว่าเขาจะอยู่ในโลกนี้เพียงคนเดียว เช่น ชีวิตของคนที่มีแต่ความหวาดระแวงอย่าง Macbeth ชีวิตของคนที่

¹ สัทธา พิณจิวกุล และนิตยา กาญจนวรรณ, ความรู้ทั่วไปทางวรรณกรรม วิทย, หน้า 51 - 33.

ที่ประสบปัญหาความซอกซำใจจนวิกลจริต อย่าง หมอกฤษณา กุมารเวช จากเรื่อง อรุณรุ่งที่หันทอง ของเรียมเอง ซึ่งเป็นปัญหาเฉพาะบุคคล ผู้อ่านบางคนอาจคิดว่า ลักษณะแบบนี้ไม่น่าเชื่อถือ ไม่มีในชีวิตจริง เพราะไม่เหมือนกับที่เคยพบมา การพิจารณาตัวละครแบบนี้ต้องพิจารณาไปตามเหตุการณ์ของเรื่องและบทบาทของตัวละคร¹

แนวคิดหรือสารัตถ์หรือแก่นของเรื่อง (Theme)² ได้แก่ แนวความคิด หรือจุดสำคัญของเรื่อง ไม่ใช่เนื้อเรื่องหรือโครงเรื่อง แต่เป็นแก่นกลางของเรื่องหรือจุดสำคัญของเรื่องซึ่งปรากฏอยู่ตั้งแต่ต้นจนถึงปลายเรื่อง เป็นสิ่งเชื่อมโยงเรื่องทั้งหมดเข้าด้วยกัน³ อาจกล่าวอีกนัยหนึ่งคือ การสื่อความคิด หรือทัศนะ หรือสภาพหรือสิ่งหนึ่งสิ่งใดที่ผู้แต่ง มุ่งเสนอต่อหรือสื่อถึงผู้อ่าน

ออปดahl⁴ (Opdahl) เขียนไว้ว่า แนวคิดคือความคิดหรือความเข้าใจ (concept) ที่ปรากฏอยู่ในเรื่องสั้น และต้องมีความเกี่ยวข้องกับอย่างใกล้ชิดกับตัวละคร มีอยู่เสมอที่ผู้แต่งจะใส่ตัวละคร เป็นสัญลักษณ์ของแนวคิดที่สำคัญ

¹ William F. Irmischer, The Nature of Literature, (New York: Holt, Rinehart and winston, 1975), p. 18.

² คำว่า Theme ยังไม่เป็นที่ตกลงกันแน่นอนว่าจะใช้ในภาษาไทยว่าอย่างไร บางคนใช้แนวคิด บางคนใช้สารัตถะ บางคนใช้แก่นเรื่อง ในวิทยานิพนธ์⁵ ผู้วิจัยจะเลือกใช้คำว่า "แนวคิด" โดยยึดตามเรื่อง "แนะแนวทางการศึกษาวรรณคดี" ของศาสตราจารย์หม่อมหลวง บุญเหลือ เทพยสุวรรณ.

³ สุวรรณา เกรียงไกรเพชร, พระอภัยมณี การศึกษาในเชิงวรรณคดีวิจารณ์, (พระนคร: สมาคมห้องสมุดแห่งประเทศไทย, 2518), หน้า 7 - 10.

⁴ Richard D. Opdahl, Illusion and Reality: An Introduction to the Short Story, pp. 3 - 4.

ฮามาเลียน และคาร์ล¹ (Leo Hamalian and Frederick R. Karl) กล่าวไว้ว่า เรื่องสั้นทุกเรื่องต้องมีแนวคิดหรือวัตถุประสงค์ของเรื่อง ไม่ว่าจะผู้ประพันธ์จะใช้วิธีการเสนอเรื่องอย่างอ้อมค้อมเพียงใดก็ตาม แต่มีอยู่จุดหนึ่งที่นักเขียนจะต้องเสนอแนวคิดเหล่านั้น โดยผ่านทางองค์ประกอบอื่น ๆ เช่น ตัวละคร บรรยากาศ ฉาก โครงเรื่อง และกลวิธี ผู้อ่านจะต้องประมวลจากองค์ประกอบต่าง ๆ เหล่านี้ ผู้เขียนบางคน มีแนวคิดที่สับสนในการสร้างเรื่อง การเข้าถึงแนวคิดอาจต้องอาศัยจากการสรุปจากนักอ่านที่มีประสบการณ์หลายคน ในสมัยหนึ่งผู้ประพันธ์นิยมที่จะระบุแนวคิดของตนให้ผู้อ่านทราบ แต่เป็นการปฏิบัติที่ล้าสมัยเสียแล้ว ในการพิจารณาแนวคิดอาจจะพิจารณาในปัญหาที่ว่าแนวคิดสำคัญของผู้ประพันธ์ชัดเจนแจ่มแจ้งหรือไม่ เป็นแนวคิดที่เกี่ยวกับสังคม ศีลธรรม ทั่วไปคน การเมือง จะใช้อย่างใดอย่างหนึ่ง หรือรวมหลายประการเข้าด้วยกัน และผู้ประพันธ์มีวิธีเสนอแนวคิดอย่างไร ใช้สัญลักษณ์ บุคลาธิษฐาน (Allegory) ประชดประชัน หรือยั่วล้อ แนวคิดนั้นมีคุณค่าสำคัญเพียงใดต่อผู้อ่านหรือมีความหมายเฉพาะต่อตัวผู้แต่งเท่านั้น และการสร้างโครงเรื่อง ตัวละคร บรรยากาศ ฉาก และกลวิธีเป็นผลสนับสนุนแนวคิดใดก็เพียงใด

แนวคิดอาจแบ่งออกได้เป็นชนิดใหญ่ ๆ ได้ 4 ชนิด คือ

1. แนวคิดแสดงทัศนนะ
2. แนวคิดแสดงอารมณ์
3. แนวคิดแสดงพฤติกรรม
4. แนวคิดแสดงสภาพและเหตุการณ์

1. แนวคิดแสดงทัศนนะ คือแนวคิดที่ผู้ประพันธ์มุ่งหมายเสนอหรือแสดงทัศนนะ

¹ Leo Hamalian and Frederick R. Karl, The Shape of Fiction, (New York: McGraw-Hill book Company, 1967), pp. 323 - 324.

ข. ความรู้สึกนึกคิดและอารมณ์ เช่นอารมณ์ที่หวาดเหิง หรือความรู้สึก หึงหวงอย่างรุนแรง สิ่งเหล่านี้อาจเป็นมูลเหตุให้ตัวละครแสดงพฤติกรรมที่ผู้ประพันธ์มุ่ง ให้เป็นแนวคิดของเรื่องได้

4. แนวคิดแสดงสภาพและเหตุการณ์ ได้แก่ แนวคิดที่ผู้ประพันธ์มุ่งแสดง สภาพบางอย่าง หรือเหตุการณ์บางช่วงบางตอนของชีวิตตัวละคร เช่นสภาพความยากจน ของชาวชนบทในหมู่บ้านแห่งหนึ่ง สภาพความวุ่นวายในเมืองใหญ่ ๆ สภาพชีวิตที่ขมขื่น ของกรรมกรในโรงงาน เป็นต้น

สุวรรณ เกรียงไกรเพชร¹ กล่าวว่า ในเรื่องสั้นเรื่องหนึ่ง ๆ ควรมีแนวคิดเดียว เพื่อว่าผู้อ่านจะได้เห็นสิ่งที่ผู้แต่งมุ่งเสนอไว้อย่างชัดเจน และยังทำให้ง่ายแก่ การวางโครงเรื่อง และการสร้างเนื้อเรื่องได้อย่างกระชับ โดยใช้ตัวละครน้อยเพียง 2 - 3 ตัว คำเนิ่นเรื่องไปสู่จุดที่วางไว้ในเวลาอันสั้น ส่วนประกอบอื่น ๆ จะถูกสร้างขึ้นเพื่อช่วยสนับสนุนให้แนวคิดเด่นชัดขึ้น ส่วนประกอบเหล่านั้นจะต้องมีความผูกพันสอดคล้องกับแนวคิดโดยตลอด ถ้าผู้แต่งสามารถสร้างสิ่งเหล่านี้ได้ดี ผู้อ่านก็จะสามารถมองเห็นและเข้าใจแนวคิดตามที่ผู้แต่งต้องการ

ฉาก (Setting)

เรื่องสั้นมักมีฉากเป็นที่เกิดของพฤติกรรมของตัวละคร หรือเหตุการณ์ต่าง ๆ ฉายหมายถึง สถานที่และเวลา ตลอดจนบรรยากาศที่เรื่องนั้น ๆ เกิดขึ้น

ออปดahl² (Opdahl) กล่าวว่า ฉากเกี่ยวข้องกับโครงเรื่องและปฏิกิริยา

¹สุวรรณ เกรียงไกรเพชร, พระอภัยมณีการศึกษาในเชิงวรรณคดีวิจารณ์, หน้า 8.

²Richard D. Opdahl, Illusion and Reality: An Introduction to the Short Story, p. 4.

ของตัวละครหรือแนวคิดของเรื่อง เช่นเหตุการณ์เศร้า อาจจะเกิดขึ้นในวันฝนตกหนักใน
ดินสลับของเมืองใหญ่ สภาพจิตใจของตัวละครส่วนมากสะท้อนให้เห็นได้ในฉาก ถ้าตัวละคร
ตัวใดตัวหนึ่งมีความสุข ธรรมชาติรอบตัวดูสดชื่น พระอาทิตย์จะส่องแสงอย่างแรงกล้า
และโลกดูสวยงามมากกว่าทุก ๆ วัน

สุพรรณิ วราทร¹ กล่าวได้ว่า ฉากเป็นข้อเท็จจริงเกี่ยวกับสิ่งต่าง ๆ ที่
ปรากฏให้เห็นในเนื้อเรื่อง บอกให้รู้ว่า เหตุการณ์นั้น ๆ เกิดขึ้นที่ใด ในเรื่องสั้นไม่จำเป็นต้อง
ต้องให้รายละเอียดของสถานที่มากเกินไปด้วยพรรณนาโวหาร ควรบรรยายโดยใช้คำ
ตรง ๆ กระชับความ การใช้ฉากที่มีจริง และเป็นที่ยอมรับยอมทำให้เรื่องมีความสมจริง
มากขึ้น

เจือ สตะเวทิน² ได้ให้ทัศนะเกี่ยวกับการสร้างฉากไว้ว่า หลักของการ
สร้างฉากในเรื่อง คือ ผู้ประพันธ์ต้องรู้จักฉากนั้นเป็นอย่างดี จึงจะสามารถถ่ายทอดค
ผู้อ่านได้ ทำให้ผู้อ่านได้เข้าถึงฉากที่ผู้ประพันธ์ต้องการเสนอ นอกจากนี้การวาดฉากและ
การสร้างบรรยากาศประกอบเรื่อง เราอาจนึกถึงเรื่องต่อไปนี้

1. รูป เช่น ไฟไหม้ ทิวทัศน์ตามธรรมชาติ เช่น ป่า เขา น้ำตก วัด หมู่บ้าน
2. รส เช่น รสหวานของผลไม้ รสเปรี้ยวของส้ม รสขมของยา
3. กลิ่น เช่น กลิ่นดอกไม้ กลิ่นน้ำหอม กลิ่นฟางข้าวในชนบท
4. เสียง เช่น เสียงพระสวดคถกรรม เสียงนกฮูกยามดึก เสียงดนตรี
เสียงปืน เสียงกรน เสียงระเบิด เสียงหัวเราะ หรือเสียงร้องไห้
5. สัมผัส เช่น สัมผัสด้วยมือ ค่อยผิวกาย เป็นต้น

¹สุพรรณิ วราทร, ประวัติการประพันธ์นวนิยายไทย, (กรุงเทพฯ: เจริญวิทย์
การพิมพ์, 2519), หน้า 135.

²เจือ สตะเวทิน, ศิลปะการประพันธ์, หน้า 55.

ทองสุก เกตุโรจน์¹ เขียนไว้ในหนังสือ การเขียนแบบสร้างสรรค์ว่า ฉากมีความเกี่ยวข้องกับบรรยากาศของเรื่องสั้นและนวนิยายอยู่มาก ทั้งยังมีอิทธิพลต่อ พฤติกรรมของตัวละครด้วย เช่น บ้านร้าง มีใบแมงมุมจับอยู่มากมายนาน น่าจะเป็น บ้านที่มีผีสิง คืนที่มีพายุ ฝนตกหนัก น่าจะเป็นฉากสำหรับฆาตกรรม นอกจากนั้นยังเพิ่มเติมอีกว่า

การสร้างฉากอาจอาศัยวิธีการหลายอย่าง เช่น คำบรรยายของผู้ประพันธ์ การ ใ้ภาษาถิ่นของตัวละคร หรือการกล่าวถึงประเพณีของท้องถิ่น เพื่อให้ทราบว่าเรื่อง นั้น ๆ เกิดขึ้นในสมัยใด และที่ไหน หรืออาจใช้ภูมิหลัง (background) ทาง ประวัติศาสตร์ เช่น เรื่อง A Tale of Two Cities

ลักษณะของฉากที่ดี มีดังนี้

1. สอดคล้องกับเนื้อเรื่องและช่วยสร้างบรรยากาศ
2. ถูกต้องตามสภาพความเป็นจริง ฉากที่มีความถูกต้องตามสภาพภูมิศาสตร์ และเหตุการณ์ในประวัติศาสตร์จะช่วยส่งเสริมให้เรื่องสั้น หรือนวนิยายเรื่องนั้น ๆ มี คุณค่าเพิ่มขึ้นเป็นอย่างมาก ในทางตรงกันข้ามจุดอ่อนของฉากบางเรื่องทำให้คุณค่าของ เรื่องนั้นค่อยลงไปอย่างน่าเสียดาย ผู้แต่งที่ประณีตจึงเอาใจใส่ต่อความถูกต้องของฉาก เป็นอย่างยิ่ง

บรรยากาศ (Atmosphere) ได้แก่รายละเอียดในงานเขียนที่ก่อให้เกิด อารมณ์อย่างใดอย่างหนึ่ง และเป็นพลังให้เกิดพฤติกรรมตามโครงเรื่อง การสร้าง บรรยากาศในเรื่องเกี่ยวข้องกับฉาก สถานที่และเวลา รวมทั้งความสัมพันธ์ทางอารมณ์

¹ทองสุก เกตุโรจน์, การเขียนแบบสร้างสรรค์ (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2519, หน้า 55.

²รัฐจวน อินทรกำแหง และคนอื่น ๆ, การอ่านและพิจารณาหนังสือ, หน้า 75.

ระหว่างสถานที่ เวลา ตัวละคร และผู้อ่าน¹

บรรยากาศของงานศพ บรรยากาศงานแต่งงาน บรรยากาศยามเย็นที่พระอาทิตย์กำลังจะตกดิน ในขณะที่ตัวละครนั่งอยู่ตามลำพังผู้เดียว กับบรรยากาศยามเย็นแบบเดียวกันในขณะที่ตัวละครสองตัวซึ่งเป็นคู่รักนั่งอยู่ด้วยกัน ย่อมแตกต่างกันไปให้อารมณ์และความรู้สึกแก่ผู้อ่านต่างกันตามในบรรยากาศแต่ละอย่าง

เรื่องสั้นที่มีแนวคิดแสดงสภาพต่าง ๆ และแนวคิดแสดงอารมณ์บรรยากาศจะเข้ามามีส่วนสำคัญในเรื่องนั้น ๆ ตัวอย่างเช่น แนวคิดที่แสดงสภาพความออกอยากแห่งแสงในภาคอีสาน ฉากท้องนา ทองทุ่ง อันเห็นดินแตกระแหง ลมร้อนพัดอ้าววยตลอดเวลา จะสร้างบรรยากาศของเรื่องใหญ่อ่านได้สัมผัสกับความรู้สึกที่แฝงอยู่ในเรื่องนี้ ซึ่งอาจเป็นความท้อแท้ หมกหมอง เช่น เรื่อง "เข็ญจชาคำ" ของ ลาวคำหอม (ใน "รวมเรื่องสั้น" หนังสืออ่านนอกเวลาภาษาไทย ประโยชน์นิยมศึกษา ตอนปลาย หลักสูตร พุทธศักราช 2518) เป็นต้น

บทเจรจา² (Dialogue) คือการสนทนาโต้ตอบระหว่างตัวละครในนวนิยาย หรือเรื่องสั้น บทเจรจาที่คัดองง่าย และเหมาะสมกับบุคลิกลักษณะของตัวละคร แม้จะไม่มีคำจำกัดความยาวของบทเจรจา แต่มีข้อควรคำนึงอยู่ประการหนึ่ง คือ บทเจรจาด้าน ๆ จะเข้าใจง่ายและน่าอ่านกว่าบทเจรจายาว ซึ่งมักเป็นการสำรวจหรือชักจูงใจ ซึ่งทำให้น่าเบื่อ บทเจรจาระหว่างตัวละครสองตัวควรมีขนาดสั้นยาวสลับกัน

¹ สุพรรณดี วราทร, ประวัติการประพันธ์นวนิยายไทย, หน้า 26 - 27.

² คำว่า Dialogue ในภาษาไทยบางคนใช้ว่า บทสนทนา บางคนใช้ว่า บทเจรจา ในวิทยานิพนธ์นี้ผู้วิจัยจะเลือกใช้คำว่า "บทเจรจา" โดยยึดตามเรื่อง "องค์ประกอบของเรื่องสั้น" ในหนังสือความรู้ทั่วไปทางวรรณกรรมไทย ของสิทธา พิณีจิวกุล และนิตยา กาญจนะวรรณ (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ดวงกมล, 2520), หน้า 36.

และการใช้การพรรณนา (description) หรือการบรรยาย กั้น (narration)¹

ลีธธา ฟินิจญวคค² กล่าวว่า

บทเจรจา (Dialogue) ท่วงทำนองการเขียนบทเจรจาของเรื่องสั้นนั้น นิยม
ใช้ประยักคำ, กะทัดรัด กระชับความ ตัดการโตตอบ ที่ไม่จำเป็นสำหรับเนื้อเรื่อง
ออกไปให้มากที่สุด

สุทธีวงศ์ พงศ์ไพบูลย์³ เขียนไว้ในหนังสือ แบบเรียน ท 021 การอ่าน
และพิจารณาหนังสือ ชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายว่า บทสนทนาคือ ถ้อยคำที่ตัวละครพูดจา
โต้ตอบกัน บทสนทนาที่ดี ควรมีลักษณะดังต่อไปนี้

1. ช่วยให้เนื้อเรื่องคืบหน้าไป คือทำให้ผู้อ่านรู้เรื่องเพิ่มขึ้น
2. ช่วยให้แลเห็นนิสัยของตัวละครตัวนั้นชัดเจนยิ่งขึ้น
3. ช่วยให้แลเห็นสภาพสังคม ประเพณีวัฒนธรรม การศึกษา การปกครอง
สภาพเศรษฐกิจ และอื่น ๆ ควบคู่ไปด้วย

ความคิดเห็นของผู้แต่ง (Point of view) หมายถึง ทิศนะหรือความเห็น
อย่างใดอย่างหนึ่งที่ผู้แต่งมีต่อเรื่องที่เขาส่งขึ้น เช่นผู้แต่งเขียนเรื่องนี้ด้วยความเห็นอก
เห็นใจ โจมตี หรือเขียนในทัศนะของคนในอาชีพใดอาชีพหนึ่ง

ฮามาลิเยน และคาร์ล⁴ (Leo Hamalian and Frederick R. Karl)

¹ เจื้อ สตะเวทิน, ศิลปะการประพันธ์, หน้า 81 - 82.

² ลีธธา ฟินิจญวคค และนิศยา กาญจนะวรรณ, ความรู้ทั่วไปทางวรรณกรรมไทย,
หน้า 36.

³ สุทธีวงศ์ พงศ์ไพบูลย์, แบบเรียน ท 021 การอ่านและพิจารณาหนังสือชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช, 2520), หน้า 100.

⁴ Leo Hamalian and Frederick R. Karl, The Shape of Fiction,
pp. 446 - 448.

กล่าวว่ Point of view เป็นความคิดเห็นที่สอดแทรกอยู่ในตัวละครหรือเหตุการณ์
ในเรื่อง ซึ่งจะเกี่ยวข้องอย่างใกล้ชิดกับท่วงท่าองการแต่ง (Style) ความคิดเห็นนี้
อาจรวมอยู่ในน้ำเสียงของผู้เลาควย การเลาเรื่องผู้แต่งเป็นผู้เลาเอง หรืออาจให้ตัว
ละครตัวหนึ่งตัวใดเป็นผู้เลาก็ได้ งานเขียนทุกชั้นยอมแสดงให้เห็นถึงความคิดเห็นของ
ผู้แต่ง ผู้อานต้องจับใจได้ว่า เป็นความคิดเห็นในแนวใดสอดแทรกอยู่ในตัวละครตอนใด
บาง สาเหตุของความคิดเห็นเกิดจากอะไร มีพัฒนาการอย่างไร และเค้นชัดเจนนผู้
อานเข้าใจใจงายหรือไม่

ทองสุก เกตุโรจน์¹ ใช้คำว่า กลวิธีในการเลาเรื่องหรือเทคนิคเกี่ยวกับ
ผู้เลาเรื่อง ในความหมายของ Point of view และกล่าวว่ในการเขียนเรื่องสั้น
หรือนวนิยายใด ๆ ก็ตาม ผู้ประพันธ์เป็นผู้เลาเรื่องนั้นเอง หรือกำหนดให้ตัวละครตัวใด
ตัวหนึ่งในเรื่องเป็นผู้เลา ถ้าผู้ประพันธ์เป็นผู้เลาเรื่องเอง ผู้ประพันธ์เลาเรื่องนั้นใน
ฐานะอะไร หรือถ้าตัวละครเป็นผู้เลา ตัวละครที่เลานั้นมีฐานะอะไรในเรื่องนั้น ๆ นอก
จากนั้นท่านผู้นี้ยังแบ่งกลวิธีในการเลาเรื่องออกเป็น 4 วิธี ดังนี้

1. ใช้บุรุษที่หนึ่งซึ่งเป็นตัวละครสำคัญในเรื่องเป็นผู้เลา (The first-
person narrator as a main charachr)
2. ใช้บุรุษที่หนึ่งซึ่งเป็นตัวละครรองในเรื่องเป็นผู้เลา (The first -
person narrator as a minor charachr)
3. ผู้ประพันธ์ในฐานะที่เป็นผู้รู้แจ้งเห็นจริงทุกอย่างเป็นผู้เลา (The
omniscient author)
4. ผู้ประพันธ์ในฐานะที่เป็นผู้สังเกตการณ์เป็นผู้เลา (The author as an
observer)

¹ทองสุก เกตุโรจน์, การเขียนแบบสร้างสรรค์, หน้า 1.

นอกจากองค์ประกอบที่สำคัญทั้งหกส่วนดังกล่าวแล้ว อีกส่วนหนึ่งที่ไม่มีได้เป็นองค์ประกอบของเรื่องสั้นโดยตรง แต่มีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับองค์ประกอบของเรื่องสั้นไม่น้อย ก็คือ กลวิธีในการเขียน หรือ เทคนิคในการแต่ง ซึ่ง ม.ล.บุญเหลือ เทพยสุวรรณ กล่าวถึงไว้ดังนี้

กลวิธีคือ การกระทำ "อย่างไร" จึงจะให้เนื้อเรื่องดำเนินไปตามโครงเรื่อง ที่ผูกไว้ และใ้บรรลุความมุ่งหมายของเรา แบ่งเรื่องเป็นบท ๆ หรือไม่ จะตั้งคุณสมบัติที่หนึ่งควยตัวเอกฝ่ายหญิงหรือฝ่ายชาย หรือจะตั้งตนควยตัวที่ไม่ก่อกวนสำคัญในเรื่อง พอแต่เพียงให้เห็นฉากของเรื่อง จะใช้สำนวนภาษาอย่างไร จะใช้ภาษาสะอาดสวย พรรณนาภาพงาม ๆ ในชนบท หรือจะทำให้คนอ่านเห็นภาพที่น่าสังเวชเนื่องมาจากความยากจนของชาวชนบท หรือจะแสดงให้เห็นภาพความสงบ เราอาจเลือกใช้สำนวนเหมือนภาษาพูดตลอดเรื่อง หรือเลือกสำนวนเรียบ ๆ เมื่อแสดงชีวิตชาวกรุง หรือเลือกสำนวนฉาบฉวย เมื่อแสดงชีวิตชาวชนบท จะใช้ฉากเพียงแห่งเดียว ให้เหตุการณ์ทุกอย่างเกิดขึ้นในชนบท หรือจะให้เกิดในกรุงและชนบทสลับกันไป เราจะใช้อารมณ์ขันหรือไม่ หรือจะใช้อารมณ์จริงจัง หรือจะแทรกการอุปเปรายปรัชญาชีวิตไปพราง ระหว่างที่พรรณนาชีวิตในชนบท เหล่านี้เป็นกลวิธีที่ผู้แต่งจะต้องกำหนด ขบวนการของกลวิธีทั้งหมด เราอาจเรียก "ลีลา" ก็ได้

กุหลาบ มัลลิกะมาส² ใช้ศัพท์คำว่าเทคนิคในการแต่ง และได้อธิบายว่า เทคนิค (Techniques) คือกลวิธีในการแต่งซึ่งแสดงฝีมือหรือความสามารถของผู้แต่ง ควรรวบรัดในตอนใด และควรขยายในตอนใด เมื่อใดควรจำไว้เป็นความลับ เพื่อก่อความสนใจให้เพิ่มพูนขึ้น เมื่อใดควรเปิดเผย เปิดเรื่องให้น่าประทับใจ อย่างไร การสร้างตัวละครให้สมจริง ฯลฯ หรือจะสรุปกล่าวได้ว่า เทคนิคเป็นโครงสร้างทั้งหมดของวรรณคดีเรื่องนั้น หรือคือการนำเสนอวรรณคดี (Presentation) เรื่องนั้นโดยตรงนั่นเอง

¹ ม.ล.บุญเหลือ เทพยสุวรรณ, วิเคราะห์วรรณคดีไทย (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช, 2517), หน้า 115.

² กุหลาบ มัลลิกะมาส, วรรณกรรมไทย (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัรามคำแหง, 2517), หน้า 183.

ชนิดของเรื่องสั้น

นอกจากจะต้องมีพื้นฐานความรู้ทางด้านประวัติ และองค์ประกอบของเรื่องสั้นแล้ว ผู้วิเคราะห์ ควรมีความรู้เกี่ยวกับชนิดของเรื่องสั้นบ้าง เพื่อจะได้ไขข้อสงสัยการพิจารณาให้ตรงตามเจตนาของผู้ประพันธ์ แต่การจัดชนิดของเรื่องสั้นนั้น ต่างสำนักจะมีความเห็นแตกต่างกันไป

เปลื้อง ณ นคร¹ แบ่งเรื่องสั้นตามการเขียนออกเป็น 4 ชนิด คือ

1. ชนิดผูกเรื่อง (Plot Story) คือชนิดที่มีเค้าเรื่องซับซ้อนน่าสนใจ และจบลงในลักษณะที่ผู้อ่านคาดไม่ถึง หรือไม่นึกกว่าจะเป็นเช่นนั้น
2. ชนิดเพ่งที่จะแสดงลักษณะของตัวละคร (Character Story) เป็นชนิดที่ผู้เขียนถือตัวละครเป็นใหญ่ และต้องการที่จะเสนอลักษณะอย่างหนึ่งอย่างใดของคนเป็นสำคัญ
3. ชนิดที่ถ้อยคำเป็นส่วนใหญ่ (Atmosphere Story) โดยที่ผู้เขียนบรรยายสถานที่แห่งหนึ่ง ซึ่งมีลักษณะทำให้เกิดความรู้สึกนึกคิดไปต่าง ๆ พฤติการณ์ และตัวละครเกี่ยวข้องกับฉาก
4. ชนิดที่แสดงแนวความคิดเห็น (Theme Story) โดยที่ผู้เขียนมีอุดมคติ หรือต้องการชี้ให้เห็นความจริงอย่างหนึ่งของชีวิต

ทองสุก เกตุโรจน์² กล่าวว่า เรื่องสั้นหรือนวนิยายนั้นจำแนกตามความ

¹ เปลื้อง ณ นคร, คำบรรยายวิชาการประพันธ์ และหนังสือพิมพ์, หน้า 73.

² ทองสุก เกตุโรจน์, การเขียนแบบสร้างสรรค์, หน้า 70.

มุ่งหมาย เป็น 2 ประเภทใหญ่ ๆ คือ

1. ประเภทที่มุ่งหมายให้ความเพลิดเพลินเพียงอย่างเดียว เรียกว่า *escape literature* เช่นเรื่องฆาตกรรม เรื่องนักสืบ เรื่องลึกลับ เรื่องจับปัจจุบัน เป็นต้น เรื่องสั้นหรือนวนิยายประเภทนี้มีประโยชน์เพื่อใช้เวลา ทำให้ผู้อ่านลืมเรื่องทุกข์ร้อนกังวลในชีวิตประจำวันไปไต่บาง

2. ประเภทที่นอกจากจะมุ่งหมายให้ความเพลิดเพลิน ยังมุ่งหมายให้ความเข้าใจในชีวิตอีกด้วย เรื่องสั้นหรือนวนิยายประเภทนี้เรียกว่า *Interpretive literature*

รินฤทัย สัจจพันธุ์¹ กล่าวถึงการแบ่งเรื่องสั้นตามการสร้างสรรค์โครงเรื่อง ออกเป็น 3 แบบ คือ

1. เรื่องสั้นชนิดมีโครงเรื่อง (Plot) เป็นเรื่องสั้นที่ยังรักษารูปแบบของโครงเรื่องแบบแผนที่ยึดกันมา (Traditional Plot) โครงเรื่องแบบนี้ประกอบด้วยเหตุการณ์ที่ดำเนินไปเป็นขั้นตอน คือเริ่มเรื่อง - ความขัดแย้ง จุดไคลแมกซ์ - จบเรื่องแบบหักมุม

โครงเรื่องแบบนี้จะแสดงเนื้อเรื่องไต่หลายลักษณะ แต่ส่วนใหญ่จะเป็นเรื่องแบบโรแมนติก ตอนจบของเรื่อง ส่วนใหญ่ยังนิยมจบแบบหักมุมตามแบบที่ได้รับความนิยมจากเรื่องสั้นของ โอ เฮนรี่ และกีย์ เคอ โนมัสซังท์

2. เรื่องสั้นแบบบรรยายความรู้สึกของตัวละคร เรื่องสั้นแบบนี้ ความสำคัญของโครงเรื่องเป็นรองกว่าพฤติกรรมของตัวละคร ผู้แต่งมักต้องการแสดงอารมณ์ที่หัวใจ

¹รินฤทัย สัจจพันธุ์, คำบรรยายวิชาอิทธิพลวรรณกรรมต่างประเทศในวรรณกรรมไทย, หน้า 196.

คลอนแคลนของตัวละคร โดยมากมักเป็นอารมณ์ผู้หญิง และจะจบเรื่องแบบทิ้งท้ายหรือจบลงเฉย ๆ เรื่องสั้นแบบนี้ ผู้อ่านคงปรารถนาให้รวมไปกับตัวละครด้วย สุวรรณี สุคนธา กฤษณา อโศกสิน โค้ชถือว่าเป็นนักเขียนที่ชำนาญการบรรยายความนึกคิดจิตใจ และตีแผ่อารมณ์ผู้หญิง

3. เรื่องสั้น แบบที่มุ่งเสนอแนวความคิดมากกว่าเสนอความรื่นรมย์ รูปแบบของการเขียนเป็นเพียงเครื่องมือ ที่ผู้แต่งยืมมาใช้ในการสื่อความคิดเท่านั้น งานเขียนแบบนี้มักเป็นงานของคนรุ่นใหม่ เช่น ซิมบอลลิสซึม (Symbolism) เอกซิสตองซิดออลิสซึม (Existentialism) ฯลฯ นักเขียนเรื่องสั้นที่เด่นในกลุ่มนี้ คือ วิทยากร เชียงกุล สุชาติ สวัสดิ์ศรี กฤษณมูม เหน่าสาวสวย และกลุ่มพระจันทร์เดี่ยว เป็นต้น

พรทิพย์ ภัทรนาวิก¹ แบ่งเรื่องสั้นตามวิธีการเสนอเรื่องเป็น 5 แบบ ดังต่อไปนี้

1. วิธีเสนอเรื่องสั้นแบบผูกเรื่องเป็นนิทาน คือเสนอเรื่องสั้นในรูปของนิทาน ตัวละครในเรื่องสั้นเหล่านี้จะมีลักษณะเป็นแบบเดียวกับ ตัวละครที่ปรากฏในนิทาน พฤติกรรมและเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นมักจะแปลกประหลาด และไม่อาจจะเป็นไปได้ หรือที่เรียกกันว่า เป็นแบบมหัศจรรย์ สิ่งที่สำคัญที่ทำให้เรื่องสั้นเหล่านี้แตกต่างจากนิทานทั่วไป ก็คือ "แนวคิด" ที่มักจะเป็นแนวคิดที่น่าสนใจ และแทรกปรัชญาที่ลึกซึ้งไว้ด้วย เช่น เรื่อง สวรรยา ของลาวคำหอม และเรื่องโลกของหนูแหวน ของ ศราวุธ เป็นต้น

2. วิธีเสนอเรื่องสั้นแบบเป็นชุด คือเสนอเรื่องสั้นหลาย ๆ เรื่อง ออกมาในชุดเดียวกัน วิธีเสนอเรื่องสั้นแบบนี้อาจจะใช้ตัวละครเอกชุดเดิม เช่น เรื่องสั้นชุดสลัม ของ ณรงค์ จันทร์เรือง ฯลฯ หรืออาจจะใช้ตัวละครเอกคนละชุด แต่ตัวละครเหล่านี้จะต้องมีลักษณะร่วมกันในบางอย่าง เช่นมีอาชีพเดียวกัน ดังเรื่องสั้นชุดครูบ้านนอก ของ

¹ พรทิพย์ ภัทรนาวิก, "เรื่องสั้น" วารสารวิทย์ศึกษา: 53 - 61.

นิมิตร ภูมิदार ในหนังสือชื่อ มือที่เปื้อนซอลค์ เป็นต้น

3. วิธีเสนอเรื่องสั้นแบบบรรยายเรื่อง เป็นการเสนอเรื่องสั้นโดยใช้วิธีบรรยายเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น ซึ่งอาจจะใช้ตัวละครในเรื่องเป็นผู้บรรยาย เช่น เรื่อง มุขยาเสียงเพียน ของเรียมเอง ฯลฯ หรือผู้เขียนอาจบรรยายเองก็ได้ เช่น เรื่อง ทาลยอกควน และเรื่อง สัญญารวมตาย ของเรียมเอง เป็นต้น

4. วิธีเสนอเรื่องสั้นแบบเขียนเป็นจดหมาย คือเสนอเรื่องนั้นในรูปแบบของจดหมาย โดยมีคำขึ้นต้นจดหมายอยู่ด้วย วิธีเสนอเรื่องสั้นแบบนี้มีมากในสมัยก่อน ตัวอย่างเรื่องสั้นที่มีวิธีเสนอเรื่องในรูปแบบของจดหมาย เช่น เรื่องจดหมายสองฉบับของวิทยากร เขียงกุล เรื่องจดหมายถึงคูรัก และเรื่องพินัยกรรม ของ สุวรรณี สุคนธา เป็นต้น

5. วิธีเสนอเรื่องสั้นแบบเขียนเป็นบันทึก คือเสนอในรูปแบบของบันทึก โดยที่ตัวละครเอกของเรื่องจะเป็นผู้เขียนบันทึกเล่าเรื่องราวต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นกับตัวเองเป็นวัน ๆ ไป โดยใส่วันที่กำกับลงไปด้วย เช่น เรื่องบันทึกของสาวทีมติก ของเรียมเอง เป็นต้น

พิมพ์พร เจริญพานิชย์¹ กล่าวถึงชนิดของเรื่องสั้น ที่แบ่งตามโครงสร้าง มี 5 ชนิด คือ

1. ชนิดที่ผูกเรื่อง (Plot Short Story) คือเรื่องสั้นที่ถือเอาเค้าโครงเค้าเรื่องเป็นเอก มีการวาดภาพตัวละครให้สมจริง พร้อมกับจะต้องมีมูลเหตุหลักคันให้เกิดพฤติกรรม มีข้อขัดแย้งปัญหา และทางแก้ปัญหา ในทางจบเรื่อง

¹พิมพ์พร เจริญพานิชย์, "วิวัฒนาการของเรื่องสั้น," (การอภิปรายที่
เอ.ยู.เอ.)

2. ชนิดให้แนวความคิด (Theme Short Story) เรื่องสั้นชนิดนี้เมื่ออ่านจบแล้วผู้อ่านจะต้องทราบว่า ผู้เขียนมีความคิดเห็นเกี่ยวกับชีวิตอย่างไร และผู้เขียนมีทัศนคติอย่างไรเกี่ยวกับหลักการที่มีกฎเกณฑ์ควบคุมพฤติกรรมของมนุษย์

3. ชนิดสร้างตัวละคร (Character Short Story) คือชนิดที่ผู้ออกการวาดภาพตัวละครเป็นเอก

4. ชนิดสร้างบรรยากาศ (Atmosphere and Setting Short Story) คือสร้างฉากที่มีบรรยากาศทำให้ผู้อ่านคล้อยไปตามเนื้อเรื่อง อาจเป็นเรื่องเกี่ยวกับสภาพท้องถิ่น หรือภาคต่าง ๆ ของประเทศก็ได้

5. ชนิดใช้สัญลักษณ์ (Symbolic Short Story) คือเรื่องสั้นแบบใช้สัญลักษณ์

ประโยชน์หรือคุณค่าของเรื่องสั้น

ประโยชน์ หรือคุณค่าของเรื่องสั้นมีอยู่หลายด้าน ปราณี เชียงทอง¹ กล่าวถึงคุณค่าของเรื่องสั้นว่ามีหลายประการ ดังนี้

1. คุณค่าด้านความเพลิดเพลินบันเทิงใจ ผู้อ่านได้ความสนุก บันเทิงใจจากเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่ปรากฏในเรื่อง เพราะผู้แต่งจะคัดเลือกเฉพาะเหตุการณ์ที่เด่นสำคัญ และน่าสนใจมาบรรยายในหนังสือของเขา

2. คุณค่าด้านประสบการณ์ชีวิต ซึ่งจะเสนอภาพของชีวิตในแง่มุมและอารมณ์ต่าง ๆ กับ อุปนิสัยใจคอและการประพฤติปฏิบัติที่ตัวละครในเรื่องแสดงบทบาทให้ผู้อ่านเห็น

¹ปราณี เชียงทอง, "หนังสืออ่านเล่น," วารสารวิทยศึกษา (มีนาคม 2516): 32 - 33.

ทำให้ผู้อ่านได้มีโอกาสศึกษาบุคคล ทำให้รู้จักชีวิตมนุษย์จากตัวละครในเรื่อง ซึ่งจะได้เป็นเครื่องช่วยใจรู้จักตนเอง และปรับปรุงตนเอง

3. คุณค่าทางค่านภาษา ผู้อ่านจะได้พบกับความงดงามในการใช้สำนวนภาษา จากคำสนทนาของตัวละครในเรื่อง ตลอดจนการบรรยายเรื่อง เรื่องสั้นที่เข้าใจเป็นอุปการณ์ ในการพัฒนาความสามารถในการใช้ภาษาของเด็กโตที่ศึกษา

4. คุณค่าทางค่านคติธรรม นักประพันธ์จะสอดแทรกปรัชญา คติธรรม หรือให้ทัศนะหลักเกณฑ์ชีวิต ให้คติสอนใจต่าง ๆ แก่ผู้อ่านโดยการผูกเรื่องให้ตัวละครแสดงบทบาทที่ผู้อ่านเห็นว่า ชีวิตมันแปรไปอย่างไร เมื่อประสบปัญหาชีวิต และจะหาทางแก้ไขปัญหานั้นได้อย่างไร สิ่งเหล่านี้ทำให้ผู้อ่านมีโอกาสรู้ถึงความรู้สึกนึกคิด ความผิดชอบชั่วดี ความประพฤติ และการปฏิบัติต่อกันของมนุษย์ที่ปรากฏในเรื่อง

5. คุณค่าทางค่านสติปัญญา เรื่องสั้นไม่เพียงแต่จำลองชีวิตของคนมาเท่านั้น แต่ยังสอดแทรกความรู้อื่น ๆ อีกมากควบคู่กันไปด้วย เช่น ขนบธรรมเนียมประเพณี ศิลปวัฒนธรรม สภาพความเป็นอยู่ของมนุษย์ทุกชาติทุกภาษา ทำให้ผู้อ่านเกิดความรู้ความเข้าใจอย่างกว้างขวางยิ่งขึ้น

6. นักประพันธ์ใช้เรื่องสั้นสอนลัทธิการเมือง เสียดสีสังคมหรือวิจารณ์การปกครอง หรือต้องการจะตีแผ่ความจริงบางประการที่เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม

7. ใช้เป็นสื่อกลางในการสร้างความเข้าใจระหว่างชาติ ช่วยให้คนอ่านเข้าใจขนบธรรมเนียมประเพณี วัฒนธรรม ความรู้สึกนึกคิดของชนทุกชาติ ทุกภาษา ก่อให้เกิดความเข้าใจ ความเห็นอกเห็นใจกันในมวลมนุษยชาติ

นอกจากนี้ รัญจวน อินทรกำแหง¹ กล่าวว่า หนังสือที่ดีควรให้ประโยชน์ แก่ผู้อ่านทุกคน อาจเป็นประโยชน์ด้านใดด้านหนึ่ง หรือทั้งหมด ดังต่อไปนี้

1. ความบันเทิง ได้แก่ความพอใจ ความเพลิดเพลิน และความสนใจ อันเกิดจากเนื้อเรื่อง หรือรสไพเราะของถ้อยคำ
2. ความรู้ คือผู้อ่านได้ความรู้ เกร็ดความรู้หรือความเคลื่อนไหว ความเปลี่ยนแปลงใหม่ ๆ
3. กติธรรม ได้แก่แก่งคิด และสิ่งเตือนใจที่เป็นประโยชน์ เช่นชี้ชวนให้กล่าว วาจาไพเราะ รู้จักเลือกคบคนและประพฤติดี เป็นต้น
4. ปรัชญา คือแนวคิดสำคัญของเรื่องที่แสดงความจริงแท้ของชีวิตและของโลก เช่น แสดงความจริงว่าการพลัดพรากอาจเกิดได้เป็นธรรมดา ความตายเป็นธรรมดา ของชีวิต ความเปลี่ยนแปลงเป็นธรรมดาของโลก
5. อุคมคติ ถึงการชี้ให้เห็นค่าของความถูกต้องความเที่ยงธรรม ความดี ความงาม จนผู้อ่านเกิดสำนึกทางชอบธรรม และยึดถือปฏิบัติ
6. การสะท้อนภาพสังคม คือบรรยายสภาพทางวัตถุ สภาพสถานการณ์และ วิถีชีวิตมนุษย์ในสังคมใดถูกต้องตามจริง

รสา วงศ์ยังอยู่² ได้กล่าวถึงประโยชน์ของการอ่านไว้ดังนี้

¹รัญจวน อินทรกำแหง และคนอื่น ๆ, การอ่านและพิจารณาหนังสือ, หน้า 24 - 25.

²รสา วงศ์ยังอยู่, "เหตุใดคนเราจึงต้องอ่านหนังสือ," วารสารห้องสมุด, เล่มที่ 5 (กันยายน - ตุลาคม 2509): 285 - 289.

1. เพื่อทราบเรื่องราวและเหตุการณ์ต่าง
2. เพื่อความรื่นเริงบันเทิงใจ
3. เพื่อทราบถึงประสบการณ์ต่าง ๆ ที่อุบัติขึ้นในโลก
4. เพื่อทราบแนวคิดของบุคคลในแต่ละยุค และทำให้ตัวผู้อ่านเกิดแนวความคิด
5. เพื่อทำความเข้าใจกับปัญหาทางานาชนิคมในโลกปัจจุบัน
6. เพื่อความก้าวหน้าในอาชีพ
7. เพื่อตนเองจะได้นำความรู้จากการอ่านไปแกปัญหาในชีวิตประจำวัน